

PRISJEĆANJE NA ROĐENU KRIŽEVČANKU, SLIKARICU JELKU STRUPPI UZ 130. OBLJETNICU ROĐENJA

ZORAN HOMEN

Gradski muzej Križevci
Tome Sermagea 2, HR - 48260 Križevci
gmk@net4u.hr

Znamenita slikarica Jelka Struppi, bar. Wolkenberg rodila se u Križevcima 1872. godine, dakle točno prije 130 godina. Uz navedenu godišnjicu u tekstu se podsjeća na to značajno, ali u široj javnosti gotovo zaboravljeno, ime naše likovne umjetnosti s kraja 19. i početka 20. stoljeća, o njezinom podrijetlu i obitelji, uz poseban opis jedne studije portreta iz fundusa muzeja.

Poznavateljima slikarstva 19. i 20. stoljeća zasigurno nije nepoznato ime slikarice Jelke Struppi. Likovna publika s područja sjeverozapadne Hrvatske, pak, upoznala je njezine radove na jednoj zajedničkoj, putujućoj izložbi koja je bila organizirana zahvaljujući Muzejskom društvu sjeverozapadne Hrvatske i dr. Josipu Kovačiću, poznatom kolekcionaru iz Zagreba, iz čije zbirke su djela i izlagana (Slikarice 1985: kat. br. 49). Bilo je to 1985. godine, a izložba je prikazana u muzejima Bjelovara, Čakovca, Koprivnice, Križevaca, Kutine i Varaždina. Izložba je nosila naziv Sjevernohrvatske slikarice rođene u drugoj polovini 19. stoljeća. S posebnim interesom očekivali smo izložbu u Križevcima jer je među djelima hrvatskih slikarica bio izložen i jedan rad Jelke Struppi, rođene Križevčanke. O tome kako su se istraživali podaci i tražila djela ove slikarice najbolje govori jedan, zanimljivo pisani, tekst Vladimira Srimšeka iz 1981. godine (Srimšek 1981: 59 i d.).

I tijekom mjeseca travnja 2002. godine ponovo smo imali priliku vidjeti u Križevcima djela iste slikarice na velikoj izložbi koja je obišla još šest muzeja, odnosno galerija po Hrvatskoj. Izložba je nosila naslov Hrvatske slikarice plemkinje, a nastala je također iz zbirke dr. Kovačića. Bogato opremljeni katalog izložbe imao je na naslovnici baš autoportret Jelke Struppi (slika 1).

Činjenica da je rođena u Križevcima, bila je od presudne važnosti da se o njoj nešto više pokuša saznati. Naime, koncepcija je križevačkoga muzeja bila da se prikupljaju autori koje povezuju Križevci bilo rođenjem, djelovanjem ili da su na njihovim djelima motivi Križevaca.

Istraživanjem Vladimira Srimšeka, danas umirovljenog ravnatelja Gradskoga muzeja Križevci, uspjelo se ispraviti netočnu godinu rođenja naše slikarice koja se nalazila u nekim enciklopedijama i katalozima. Naime, uporno se ponavljao podatak da je rođena 1875. u Križevcima, a u knjigama rođenih toga podatka nije bilo. Kada je na njezinom grobu na zagrebačkom Mirogoju pročitana 1872. kao godina rođenja, više nije bilo problema da se u matičnoj knjizi rođenih u Križevcima nađe podatak koji je to i potvrdio. Osim toga, zalaganjem prof. Srimšeka križevački je muzej otkupio nekoliko zapaženih djela ove naše rođene Križevčanke.

Inače, obitelj Struppi pripada starom austrijskom plemstvu. Istaknutiji član te obitelji bio je Vincenc Struppi (1773.-1810.) koji se kao inženjer aktivno bavio projektiranjem cesta i utvrda. Godine 1779. podijeljena mu je grbovnica i austrijski barunat (Kolarević-Kolarić:80). Nakon premještanja u Senj uključuje se u projektiranje tzv. Jozefinske ceste koja je vodila prema moru, a s istim angažmanom sudjeluje u izgradnji željezničke pruge od Karlovca prema Senju i Zadru.

Otac Jelke Struppi službovao je u Križevcima u razdoblju od 1869.-1875. kao fizik Križevačke županije, da bi poslije prešao u Varaždin. Nakon umirovljenja 1885. nastanjuje se u Grazu, gdje nastavlja raditi kao privatni liječnik. Reaktiviran je 1893. i postavljen za vrhovnog liječnika pri Zemaljskoj vladi u Zagrebu. Njegovom je zaslugom i inicijativom donesen zakon o uređenju zdravstvene službe u Hrvatskoj i Slavoniji, zatim zakon o apotekama i cijela serija modernih uputa, pravilnika i uredaba, kojima se unapređuje narodno zdravlje, osniva cjepilišni zavod u Zagrebu, izgrađuju

bolnice u Pakracu, Varaždinu, Sisku i Velikoj Gorici, a preuređuju stare u Koprivnici, Brodu, Ogulinu itd. Doktor Viktor Struppi napisao je i više stručnih radova s područja medicine. Zbog navedenih zasluga osigurao si je visoko mjesto u povijesti hrvatske medicine. Umro je 1899. godine za vrijeme liječenja u Malom Lošinj, a pokopan u Zagrebu.

U vrijeme njegova boravka u Križevcima ženi se Križevčankom Emmom pl. Nemčić-Gostovinskom, nećakinjom poznatoga ilirskoga pjesnika i putopisca Antuna Nemčića. Godine 1872. rodila se Jelka, ali, nažalost, zbog preboljele opake dječje bolesti ostane gluhoonijemom. Njezini roditelji imali su još i sina Stanka koji se rodio u Varaždinu 1875. Obnašao je visoku funkciju državnoga savjetnika i kasnije inspektora u Ministarstvu unutrašnjih dela u Beogradu.

No, vratimo se našoj Jelki. Svoje školovanje započinje u Grazu jer su se tamo preselili roditelji. Već je tada bio otkriven njezin slikarski talent, a slike koje je izlagala dobivale su visoke ocjene. Presudnu ulogu odigrali su svojim savjetima slikar Menci Klement Crnić i veliki Izidor Kršnjavi koji su predložili da se uputi na likovnu akademiju u München gdje je studirala kod znamenitih profesora kao što su Herterich, Schmidt-Reute i dr. Vlada joj je omogućila za to školovanje stipendiju, ali joj je ubrzo bila uskraćena nakon očeve smrti. Međutim, njezin slikarski talent razvijao se u Münchenu vrlo uspješno. Majka se radi njezina školovanja preselila u Beč gdje Jelka ponovo dobija stipendiju za nastavak školovanja. U Beču je, inače, Jelka polazila poznati Institut za gluhoonijeme (Wiener Taubstummen), gdje se također nametnula svojim likovnim radovima. Tamo je upoznala svojega budućega supruga, također gluhoonijemoga baruna Artura Wolkenperga, za kojega se udala 1912. godine u Beču, kad je on imao 57, a ona 40 godina. Zajednička sreća nije dugo trajala jer je Wolkenperg umro nepuna tri mjeseca nakon vjenčanja. O tom vjenčanju pisale su bečke novine, a naš muzej čuva originalnu svadbenu pozivnicu, spisak gostiju koji je rukom ispisala Jelka te fotografiju s vjenčanja (slika 2). Inače, barun Wolkenperg imao je veleposjed kod Škofje Loke u Sloveniji, a zapamćen je kao veliki poznavatelj teorije šaha, izdajući o tome i knjige.

Križevački muzej posjeduje i osobni slikaričin album s izrescima iz novina koje su pratile njezine izložbe, ali i druge podatke vezane uz obitelj. Tu možemo naići na nepodijeljenu pozitivnu kritiku i visoku ocjenu njezina rada. Svi su bili zadivljeni njezinim radovima na kojima je slikala cvijeće, voće,

ali posebno visoke ocjene primala je za svoje portrete. Tako se u novinskom članku u *Novinama* od 9. 3. 1917. nakon posjeta novinara slikaričinom ateljeu u Zagrebu kaže: *Portreti bana dr. Ivana baruna Skerleca, varaždinskog velikog župana Beloševića i zagrebačkog kanonika dra. Hadrovdića odaju na prvi pogled pravu umjetničku ruku. Ban barun Skerlec portretiran je u sjajnoj i raskošnoj narodnoj gali. Umjetnica je uložila svoj mar, pa joj doista valja priznati, da je svoju zadaću sjajno riješila. Portret velikog župana Beloševića također je savršena radnja, pa je umjetnica i ovdje istakla svoj snažni talenat. Portret prečasnoga gospodina dra. Hadrovića osobito je uspio. Umjetnica je ovdje pokazala, kako je kadra sigurnom rukom prenijeti na kist svaku i najmanju karakteristiku...*

Nakon samostalne izložbe Jelke Strupi u salonu Ulrich u Ilici 54, u travnju 1918. godine u Narodnim novinama od 11. 4. iste godine objavljen je članak iz kojega izdvajamo dio: *... Po nekim se izloženim portretima može izvesti da gdja Jelka Wolkenperg rodj. Struppi pripada među naše najbolje portretistkinje. To se naročito tiče njenih portreta djece i gospodja. Promatrajući sve portrete, i muške i ženske, mogu se uglavnom uočiti dva smjera. Prvi ima posve akademsko obilježje, dok drugi potsjeća donekle na tehniku finih portreta francuskoga rokoka-a. Od portreta, koji naginju više reprezentativnome stilu, treba spomenuti portrete bivšega bana baruna Skerleca, kr. septemvira pl. Halapera i kanonika pl. Hadrovića.... List Hrvatska od 7. 4. 1918. o istoj izložbi piše: ... Izloženi portaiti, ponajviše ličnostih, koje Zagrebčani vrlo dobro poznadu, zapanjuju gledaoca. Svi su portaiti umjetnine, jer nam predočuju naslikane takovom vjernošću, da se čovjek mora diviti njezinu kistu...*

I zaista, Jelka Strupi bar. Wolkenperg ostvarila je mnoga slikarska djela koja i danas govore o njezinoj veličini i slikarskom talentu. Možda je dio uspjeha i u tome što je kao gluhoonijema sav svoj čuvstveni potencijal usmjerila jedinom izrazu u kojem se mogla potpuno očitovati. Takav je slučaj bio i s gluhoonijemom Slavom Raškaj koju je, pak, njezina prevelika senzibilnost odvela u duševnu bolnicu.

Križevački je muzej 1981. otkupio nekoliko radova iz kolekcije obitelji Plaznik iz Zagreba i danas raspolaže s 11 slika Križevčanke Jelke Struppi, bar. Wolkenperg. Uglavnom se radi o portretima (npr. slika 3 i slika 4), a od mrtvih priroda muzej posjeduje jednu sliku s jabukama i sliku vaze s granama zrelih trešanja.

Jelka Struppi je svoje portrete radila ne samo po živim modelima, ne samo po fotografijama modela

Slika 1: Autoportret u bijeloj haljini, 1908.
ulje/platno, 137,5 x 92,5 cm (zbirka dr. Kovačić)

Slika 2: Jelka Struppi na dan vjenčanja 1912. u Beču,
fotografija iz austrijske revije Wiener Salonblatt
(ostavština autorice, Gradski muzej Križevci)

Slika 3: Muškarac s leptir kravatom
ulje/platno, 53 x 42 cm (Likovna galerija, Križevci)

Slika 4: Dječak s kravatom,
ulje /platno, 112 x 80 cm (Likovna galerija, Križevci)

(sačuvala su se takva tri albuma fotografija u zbirci Kovačić), već i po prethodnim studijama ili skicama. Jednu takvu posjeduje i križevački muzej. Radi se o studiji ženskoga portreta, rađenoj ugljenom na toniranom papiru, dimenzija 54,5 x 44 cm koja je zavedena pod inv. br. 3341 (slika 5). Na studiji je prikazan lik mlađe ženske osobe s dijelom poprsja koje je dano samo skicozno. Model ima na sebi bluzu s uskom kragnicom i uzdignutim rukavima na ramenima. Ovaj ženski lik prikazan je en face, s malim pomakom glave udesno (promatraču ulijevo). Crtež je bez potpisa, a u desnom donjem uglu stoji oznaka, također ugljenom, napisana autoričinom rukom: 2-5.

Kod detaljnijeg promatranja portreta može se lako uočiti da su konture cijeloga lika naknadno bile utisnute nekim drvcom ili olovkom, kao da je netko precrtavao preko indiga cijelu ovu studiju. I zaista, na poleđini se još vide obrisi plavoga indiga preko kojega je crtež istiskivan. Zaključak je jasan: ova studija ili skica poslužila je da se precrtava na neku drugu podlogu na kojoj je napravljen taj isti portret, možda samo u drugoj tehnici. Kako, nažalost, ne postoji uvid u sva djela Jelke Struppi jer o njoj nije tiskana još nikakva monografija, istraživanje bi bilo prilično mukotrpno. Značilo bi to obilaziti brojna mjesta na kojima se nalaze slike Jelke Struppi, od privatnih kolekcija do muzeja i galerija. Najveći dio slika naše autorice posjeduje dr. Josip Kovačić u Zagrebu i ako bi se zaista htjelo nešto saznati o Jelki Struppi bilo bi to prvo mjesto koje valja posjetiti.

I onda, jedna sretna okolnost pomogla je da se dokaže kako zaista postoji slika u ulju koju je Jelka Struppi napravila po toj skici. Naime, posjetivši izložbu *Hrvatski salon 1898.* u povodu 100 godina Umjetničkoga paviljona, nabavio sam luksuzni katalog kao trajni spomen na naša najveća slikarska i kiparska imena koja su izlagala pred 100 godina na Hrvatskom salonu. Među tadašnjim našim najvećim umjetnicima svoje mjesto na Salonu je našla i mlada Jelka Struppi koja je tada izložila četiri svoja rada. Jedan lijepi ženski portret privukao mi je posebnu pažnju jer sam imao osjećaj da sam tu osobu sa slike već negdje vidio. I, naravno! Na slici je bio naslikan upravo onaj ženski lik koji se nalazi na našoj studiji, rađenoj ugljenom (slika 6). Trebalo je samo potvrditi da li se još poklapaju i mjere u obrisu lika. I tu smo dobili potvrdu. Naime, uljani portret koji je bio izložen u Umjetničkom paviljonu potječe iz zbirke dr. Kovačića. Reproduciran je u spomenutom katalogu na stranici 214, kat. br.124. Slika je izlagana pod imenom *Portret žene u sivom* i

godinom nastanka 1894. Očito je došlo do neke zabune, što mi je potvrdio i sam dr. Kovačić. Naime, na slici koja je predmet našega istraživanja nema nikakve signature pa ni godine. Ime rada i godina nastanka odnosi se na drugi portret koji je reproduciran u katalogu na str. 215. Vlasnik slike, dr. Kovačić, upozorio me da je naša slika pod kat. br. 126 i nosi ime *Studija ženskoga portreta*, a nastala je oko 1897. godine. U katalogu izložbe Hrvatske slikarice plemkinje ista slika navodi se pod nazivom *Portret dvorkinje*. Na njoj je onaj isti lik kojega Gradski muzej Križevci posjeduje u tehnici ugljena. Slikarica je vjerno prenijela sve detalje sa skice, od bluze i njenih rukava, načinu kopčanja oko vrata, frizure pa do očne mane modela. Naime, lako se može uočiti strabizam desnoga oka koje nije paralelno u pogledu s lijevim. To uočavamo i na skici i na uljanoj slici što nedvojbeno potvrđuje da je djelo iz našega fundusa zaista bila originalna skica za taj portret.

Možda će jednom trebati istražiti tko su sve bile osobe s njezinih portreta jer o mnogima takvih podataka nema. Zato su danas njezine slike nazvane opisno, npr. *Gospodin s cigarom*, *Čovjek u plavom*, *Dječak s kravatom*, *Dama sa šeširom* i sl. Nažalost, i sama slikarica je mnoge svoje slike portreta nazivala samo inicijalima osobe koja je na slici, što vidimo iz nekih njezinih kataloga. Da bi to istraživanje mogao biti jako težak zadatak govori i činjenica da su mnogi portreti nastali u Beču gdje je Jelka Struppi dugo imala svoj atelje.

Očito dovoljno materijala i izazova za nekog povjesničara umjetnosti koji bi radio na monografiji ove vrlo značajne slikarice.

Svoje posljednje dane života (umrla je 1946.) slikarica je provela u Zagrebu, živeći skromno i pomalo zaboravljeno. Prisjetimo se samo slučaja znamenite slikarice Anke Krizmanić (1896.-1987.) za koju se prije desetak godina otkrilo kako živi napuštena i zaboravljena u svom skromnom stanu u centru Zagreba. Istina, tada je doživjela satisfakciju u velikoj, retrospektivnoj izložbi koja joj je priređena u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu, (samo godinu dana prije smrti), što nije umanjilo gorak okus dugogodišnjeg zaborava, autorice koja je naslikala preko 5600 slika.

Specifične društvene okolnosti, preferiranje tzv. "muškog slikarstva", pojave novih slikarskih trendova dovele su do toga da je čitava plejada žena slikarica ostala prepuštena zaboravu. Neka ovaj skroman rad pripomogne da se to ne dogodi i našoj rođenoj Križevčanki, velikoj slikarici Jelki Struppi.

LITERATURA

KOLAREVIĆ -KOVAČIĆ, Ružica (2002): *Plemićko podrijetlo slikarica*, katalog izložbe Hrvatske slikarice plemkinje, Zagreb.

SLIKARICE (1985): *Slikarice rođene u drugoj polovini XIX stoljeća*, iz fundusa zbirke Kovačić, katalog izložbe, Čakovec.

SRIMŠEK, Vlado (1981): *Križevčanki na tragu*, *Muzejski vjesnik*, 4, Varaždin.

Summary

IN MEMORY OF THE PAINTER JELKA STRUPPI FROM KRIŽEVCI, ON THE 130TH ANNIVERSARY OF BIRTH

The well-known painter Jelka Struppi, baroness of Wolkensperg, was born in Križevci in 1872, exactly 130 years ago. The text reminds us of that important, but almost forgotten, name of our history of art of the end of the 19th and the beginning of the 20th century. Her origin and family are discussed, with a special description of a portrait study, from the museum collection.

Slika 5: Skica za portret
ugljen/papir, 54,5 x 44 cm
(Likovna galerija, Križevci)

Slika 6: Portret dvorkinje, oko 1897.
ulje/platno, 56,5 x 44,5 cm
(zbirka dr. Kovačić)